

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده ادبیات

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

بررسی میزان قابلیت داستان‌هایی از کلیله و دمنه به منظور آموزش فلسفه به کودکان

استاد راهنما
دکتر مصطفی موسوی

استاد مشاور
دکتر مهرنوش هدایتی

پژوهش‌گر
عاطفه یوسفی

بهمن ماه ۱۳۹۲

م الله الرحمن الرحيم

تقدیم به

همهٔ کودکان سرزمینم...

سپاس گزارم از:

استاد عزیزم، جناب آقای دکتر موسوی که با دقت نظر بسیار مرا در نگارش این پایان نامه راهنمایی کردند و همواره با لبخندهایشان دلگرمی بخشیدند.

مشاور خوبم سرکار خانم دکتر هدایتی که تجربیاتشان را در اختیار من قرار دادند و با حوصله بسیار سختی‌های این راه را برایم هموار نمودند.

ریاست محترم پژوهشکده، جناب آقای دکتر رادفر به خاطر همراهی همیشگی‌شان.

و همه دوستان و عزیزانی که در مراحل تدوین این پژوهش حمایت‌ها و محبت‌شان را دریغ نکردند و با راهنمایی‌های ارزنده‌شان یاری‌ام نمودند.

خدایشان یار و فلک به کام باد...

چکیده

با توجه به این‌که برنامه فلسفه برای کودکان هم اکنون به نظام آموزش و پرورش کشورمان راه یافته، ضرورت در دست داشتن داستان‌هایی متناسب با آداب و فرهنگ سرزمینمان برای اجرای این برنامه نمایان می‌شود. پژوهش حاضر حاصل بررسی داستان‌هایی از کلیله و دمنه بر اساس معیارهای داستان‌های فلسفی است؛ کلیله و دمنه از جمله آثار ادبی و سرشار از مفاهیم اخلاقی و آموزه‌های تربیتی است که در قالب داستان به رشته تحریر درآمده. با بررسی داستان‌ها، مطابق با ویژگی‌های داستان‌های فبک به این نتیجه می‌رسیم که بیش‌تر داستان‌های این کتاب به لحاظ نوع شخصیت پردازی، پیرنگ قوی، میزان بالای گفت‌وگو و تخیل و همچنین موضوعات طرح شده، از جذابیت بسیاری برای کودکان و قابلیت بالایی به منظور استفاده در برنامه فلسفه برای کودکان برخوردارند و غیر از تعداد اندکی از داستان‌ها که بنا به دلایلی با روحیات کودکان سازگاری ندارند، بقیه داستان‌های این کتاب قابل طرح و بحث برای کودکان‌اند. بنابراین با بازنویسی این داستان‌ها به زبانی ساده و قابل فهم برای کودکان و همچنین ایجاد تغییراتی در داستان‌ها، می‌توانیم به منبعی غنی و اصیل برای طرح در کلاس‌های فلسفه برای کودکان دست یابیم.

واژگان کلیدی: فلسفه برای کودکان، کلیله و دمنه، داستان‌های فلسفی

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱۱

فصل اول: کلیات

۱-۱) مسئله پژوهش..... ۱۴

۲-۱) اهداف پژوهش..... ۱۵

۳-۱) اهمیت و ضرورت انجام پژوهش..... ۱۵

۴-۱) سؤالات پژوهش..... ۱۵

۵-۱) فرضیات پژوهش..... ۱۶

۶-۱) پیشینه پژوهش..... ۱۶

۷-۱) روش پژوهش..... ۱۸

فصل دوم: فلسفه برای کودکان

۱-۲) تعریف دو واژه کلیدی..... ۲۰

۱-۱-۲) مفهوم فلسفه در فلسفه برای کودکان..... ۲۰

۲-۱-۲) مفهوم کودک در فلسفه برای کودکان..... ۲۱

۲-۲) فلسفه برای کودکان چیست..... ۲۳

- ۲۵.....پیدایش فلسفه برای کودکان.....(۳-۲)
- ۲۸.....آرای مؤثر بر طرح لیپمن.....(۴-۲)
- ۲۹.....رویکرد لیپمن در فلسفه برای کودکان.....(۵-۲)
- ۳۰.....میزان گسترش برنامه فلسفه برای کودکان.....(۶-۲)
- ۳۰.....فلسفه برای کودکان در جهان.....(۱-۶-۲)
- ۳۰.....فلسفه برای کودکان در ایران.....(۲-۶-۲)
- ۳۱.....ضرورت آموزش فلسفه به کودکان.....(۷-۲)
- ۳۱.....مسئله تعلیم و تربیت کودک.....(۱-۷-۲)
- ۳۴.....نقش نظام آموزشی.....(۲-۷-۲)
- ۳۵.....نقش آموزش در پرورش تفکر.....(۸-۲)
- ۳۵.....فلسفه برای کودکان و آموزش اخلاق.....(۹-۲)
- ۳۶.....اثرات فلسفه برای کودکان در جامعه.....(۱۰-۲)
- ۳۸.....چرا کودکی بهترین سن آموزش فلسفه است.....(۱۱-۲)
- ۳۹.....کنجکاوی و میل به خلق کردن.....(۱-۱۱-۲)
- ۳۹.....اشتیاق به زبان آموزی.....(۲-۱۱-۲)
- ۴۰.....عدم تأثیرپذیری از جامعه.....(۳-۱۱-۲)
- ۴۱.....حلقه کندوکاو.....(۱۲-۲)
- ۴۳.....چرا حلقه کندوکاو.....(۱-۱۲-۲)
- ۴۴.....مهارت‌های حلقه کندوکاو.....(۲-۱۲-۲)
- ۴۴.....عنصر گفت‌وگو در حلقه کندوکاو.....(۳-۱۲-۲)
- ۴۵.....نقش معلم (تسهیل‌گر) در حلقه کندوکاو.....(۴-۱۲-۲)
- ۴۶.....حلقه کندوکاو و رشد شناختی.....(۵-۱۲-۲)

- ۴۸.....۱۳-۲) اهداف فلسفه برای کودکان.....
- ۵۰.....۱۴-۲) پیامدهای برنامه فلسفه برای کودکان.....
- ۵۰.....۱-۱۴-۲) پرورش تفکر.....
- ۵۰.....۱-۱-۱۴-۲) انواع تفکر در فلسفه برای کودکان.....
- ۵۱.....۲-۱-۱۴-۲) تفکر انتقادی.....
- ۵۲.....۳-۱-۱۴-۲) تفکر خلاق.....
- ۵۳.....۴-۱-۱۴-۲) تفکر مراقبتی.....
- ۵۳.....۵-۱-۱۴-۲) تفکر جمعی.....
- ۵۴.....۲-۱۴-۲) پرورش هوش زبانی.....
- ۵۵.....۳-۱۴-۲) تحول در نظام آموزشی.....
- ۵۵.....۱۵-۲) ابزارهای فلسفه برای کودکان.....
- ۵۶.....۱-۱۵-۲) داستان.....

فصل سوم: داستان

- ۵۹.....۱-۳) چرا داستان بهترین ابزار برای آموزش فلسفه به کودکان است؟.....
- ۶۲.....۱-۱-۳) امکان هم‌ذات‌پنداری.....
- ۶۳.....۲-۱-۳) افزایش مهارت‌های فکری و کلامی.....
- ۶۴.....۲-۳) داستان‌های مورد استفاده در برنامه فلسفه برای کودکان.....
- ۶۵.....۱-۲-۳) داستان‌های تألیفی.....
- ۶۷.....۲-۲-۳) داستان‌های کودک.....
- ۶۹.....۳-۲-۳) آثار ادبی.....
- ۶۹.....۱-۳-۲-۳) لزوم استفاده از آثار ادبی.....

- ۳-۳) ویژگی‌های داستان‌های مورد استفاده در برنامه فلسفه برای کودکان..... ۷۱
- ۳-۳-۱) مقبولیت ادبی..... ۷۶
- ۳-۳-۲) مقبولیت روان‌شناختی..... ۷۷
- ۳-۳-۳) مقبولیت عقلانی..... ۷۷
- ۳-۴) تفاوت داستان‌های مورد استفاده در برنامه فلسفه برای کودکان با داستان‌های معمولی.. ۷۹
- ۳-۵) اهدافی که از داستان‌های فبک دنبال می‌شود..... ۸۱
- ۳-۶) طرح سؤال..... ۸۲
- ۳-۷) پردازش داستان..... ۸۶
- ۳-۸) کتاب کلیده و دمنه..... ۸۷
- ۳-۹) داستان پردازشی در کلیده و دمنه..... ۹۲

فصل چهارم: بررسی داستان‌های کلیده و دمنه

- ۴-۱) داستان‌های کلیده و دمنه..... ۹۵
- ۴-۲) ملاحظات کلی..... ۹۸
- ۴-۳) بررسی موردی..... ۱۰۲
- ۴-۳-۱) تفکر به معنای عام و چاره‌اندیشی در برابر قدرت بدنی..... ۱۰۳
- ۴-۳-۲) اخلاقیات..... ۱۱۳
- ۴-۳-۳) مکافات عمل..... ۱۲۳
- ۴-۳-۴) دوستی..... ۱۳۶
- ۴-۳-۵) صبر..... ۱۵۵
- ۴-۳-۶) طمع..... ۱۶۲
- ۴-۳-۷) سیرت پادشاهان..... ۱۶۶

۱۸۳.....حسادت (۸-۳-۴)

۱۸۴.....علم آموزی (۹-۳-۴)

۱۹۰.....قیاس (۱۰-۳-۴)

۱۹۵.....رعایت حقوق حیوانات (۱۱-۳-۴)

فصل پنجم: نتیجه گیری

۲۰۲..... (۱-۵) نتیجه گیری

۲۰۶.....فهرست منابع

۲۱۴.....چکیده انگلیسی

پیشگفتار

متأسفانه در نظام آموزشی فعلی دروس کتابهای فارسی فاقد ارزش و محتوای مناسب است. در نظام آموزشی سنتی حتی در دانشگاه نیز توصیه به حفظ متون از پیش تعیین شده می‌شود. این کار سال‌ها است که تنها به تقویت حافظه کوتاه مدت دانش آموزان و دانشجویان انجامیده و سبب از بین رفتن تفکر انتقادی آن‌ها شده است. درک ضرورت پرورش افرادی با تفکر خلاق، نقاد و مسئولانه از یک سو و مشاهده بی‌انگیزگی و خستگی دانش آموزان به علت غیر کاربردی بودن دروس و عدم تطابق با زندگی واقعی از سوی دیگر، متخصصان تعلیم و تربیت را به سوی برنامه‌ای تحت عنوان آموزش فلسفه به کودکان (فبک) کشانده است. حدود یک دهه است که این برنامه به طور رسمی وارد نظام آموزشی کشور شده و هم‌اکنون در پایه ششم ابتدایی تدریس می‌شود. در این برنامه تلاش می‌شود با دادن امکان تحقیق و تعمق به کودکان و نوجوانان درباره برخی مفاهیم و پرسش‌های مربوط به خود و جهان، به زندگی آن‌ها عمق بخشیده شود. آنچه فلسفه برای کودکان نامیده می‌شود کوششی است برای بسط فلسفه با این هدف که بتوان آن را همانند نوعی آموزش به کار برد. فلسفه برای کودکان خواستار انقلابی در نظام آموزش و پرورش و تحول در نظریات بنیادین تعلیم و تربیت است. این برنامه برای تمام کشورهایی که گرفتار نظام آموزشی منفعل شده‌اند و به تدریج در آن‌ها تأمل و تفکر از بین رفته، مورد نیاز است.

لیپمن بنیان‌گذار فلسفه برای کودکان با اعتقاد به این‌که شیوه فلسفی بهترین راه برای رشد تفکر و داستان بهترین نثر برای برقراری ارتباط با کودک است داستان‌های فلسفی را با محوریت گفت‌وگو و تمرکز روی مفاهیم انتزاعی پدید آورد. متون داستانی

ابزار مناسبی برای پرسش و پاسخ است زیرا بدون اشاره مستقیم به کودکان و مشکلات آن‌ها، پرده از احساساتشان برمی‌دارد و کودکان می‌توانند در مورد شخصیت‌های داستان گفت‌وگو کنند. داستان مفاهیم، شیوه‌ها و موقعیت‌های فلسفی را در بافت زندگی واقعی ارایه می‌کند که به سادگی قابل انتقال به کودکان است. داستان‌های لیپمن دو ایراد عمده دارند: ۱. به علت ناآشنایی لیپمن با ادبیات داستانی، ساختار روایی داستان‌ها ضعیف است ۲. بومی یک کشور غربی است و به جهت تفاوت فرهنگی مناسب برنامه فبک در ایران نیست.

مسئله مهم دیگری که شایان توجه است به فراموشی سپرده شدن متون کهن فارسی در نسل‌های جدید به ویژه کودکان و نوجوانان است که عمدتاً به علت مسایل زبانی و دشواری این متون است.

نگارنده در این پایان‌نامه قصد دارد با بررسی موضوعات اخلاقی و فلسفی در داستان‌های کلیله و دمنه و قابلیت آن‌ها برای آموزش فلسفه به کودکان، با اعمال تغییراتی مطابق با اصول فبک، کاربرد این داستان‌ها را به منظور دستیابی به یک منبع بومی برای استفاده در این برنامه افزایش دهد.

فصل اول:

کلیات

۱-۱) مسئله پژوهش

کتاب *کلیده* و *دمنه* از جمله آثار مهم ادبی است که به منظور آموزش مسایل اخلاقی و سیاسی به رشتهٔ تحریر در آمده است. موضوعات و سبک این کتاب به قدری جذاب و بدیع است که تا کنون آثار بسیاری به تقلید از آن نوشته شده است. این کتاب سرشار است از پند و اندرزهای سودمندی که به صورت تمثیلی در قالب داستان بیان شده است.

داستان‌های *کلیده* و *دمنه* از نظر ساختار و عناصر به قصه و فابل نزدیک است. در این داستان‌ها انسان در کنار حیوانات قرار می‌گیرد و با آن‌ها گفت‌وگو و هم‌زبانی می‌کند و کارهایش با اعمال آن‌ها گره می‌خورد. سبک جذاب داستان پردازی و هم‌چنین نوع شخصیت پردازی در *کلیده* و *دمنه* سبب شده است این کتاب از جایگاه ویژه‌ای میان متون تعلیمی برخوردار باشد. این ویژگی‌ها باعث می‌شود بتوانیم از داستان‌های *کلیده* و *دمنه* در حوزه‌های دیگر نیز استفاده کنیم و کاربرد این داستان‌ها را افزایش دهیم.

وجود این ویژگی‌ها در داستان‌های *کلیده* و *دمنه*، قابلیت این اثر را به منظور استفاده در حوزهٔ فبک افزایش می‌دهد. با نگاهی به منابع مورد استفاده در برنامهٔ فلسفه برای کودکان درمی‌یابیم که اکثریت قریب به اتفاق این آثار غیر بومی‌اند و به جهت تفاوت فرهنگی مناسب برنامهٔ فبک در ایران نیستند، ضمن این‌که ترجمهٔ این متون نیز گاهی سبب بروز مشکلات زبانی می‌شود. با توجه به

بیگانگی کودکان و نوجوانان با متون کهن فارسی و غنای این متون جهت آموزش مفاهیم اخلاقی، لزوم بازنویسی این آثار نمایان می‌شود.

۲-۱) اهداف پژوهش

هدف از انجام این پژوهش دستیابی به یک منبع بومی مناسب و قابل استفاده برای برنامه فبک و ترویج استفاده از متون ادبیات فارسی در فبک است که در این پژوهش با تکیه بر داستان‌های کلیله و دمنه صورت می‌گیرد.

۳-۱) اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

با نگاهی به منابع موجود و مورد استفاده در برنامه فبک درمی‌یابیم که اکثریت قریب به اتفاق این آثار غیر بومی‌اند و به جهت تفاوت‌های فرهنگی مناسب برنامه فبک در ایران نیستند؛ ترجمه این متون نیز گاهی سبب بروز مشکلات زبانی می‌شود. با توجه به این‌که این برنامه به طور رسمی وارد نظام آموزش و پرورش شده است، اجرای آن مستلزم در دست بودن منابع و کتاب‌های داستانی مناسب است. ضمن این‌که وجود ویژگی‌های داستان‌های فبک در کلیله و دمنه، قابلیت این اثر را به منظور استفاده در این برنامه افزایش می‌دهد. با توجه به بیگانگی کودکان و نوجوانان با متون ادبی فارسی و غنای این متون جهت آموزش مفاهیم اخلاقی و فلسفی، اهمیت و لزوم بازنویسی این آثار بیش‌تر نمایان می‌شود.

۴-۱) سؤالات پژوهش

چه ویژگی‌هایی در داستان‌های کلیله و دمنه وجود دارد که آن‌ها را قابل اجرا در برنامه فبک می‌سازد؟
چه موضوعات و مفاهیمی در داستان‌های کلیله و دمنه وجود دارد که قابل طرح در کلاس‌های فبک می‌باشد؟

چه تعداد از داستان‌های کلیله و دمنه با اعمال تغییرات قابل استفاده در برنامه فیک می‌شود؟ چگونه می‌توان با ایجاد تغییراتی در داستان‌های کلیله و دمنه کاربرد آن‌ها را به منظور استفاده در برنامه فیک افزایش داد؟

۱-۵) فرضیات پژوهش

پژوهش حاضر بر این فرض استوار است که ویژگی‌هایی در داستان‌های کلیله و دمنه وجود دارد که قابلیت این اثر را به منظور استفاده در برنامه فیک افزایش می‌دهد؛ موضوعات و مفاهیم اخلاقی طرح شده در این داستان‌ها، آن‌ها را منبع بومی مناسبی جهت آموزش فلسفه به کودکان می‌سازد. ضمناً با اعمال تغییراتی در داستان‌ها مانند حذف، بازنویسی و افزودن پرسش‌هایی در انتهای هر داستان، می‌شود کاربردپذیری آن‌ها را در برنامه فیک افزایش داد.

۱-۶) پیشینه پژوهش

در حوزه استفاده از داستان‌های کلیله و دمنه در برنامه فلسفه برای کودکان تا به حال کار منسجمی صورت نگرفته است و تنها چند مقاله و پایان نامه درباره لزوم استفاده از داستان‌های کلاسیک و چگونگی آماده سازی این متون جهت استفاده در کلاس‌های آموزش فلسفه به کودکان به نگارش درآمده است که به آن‌ها اشاره می‌شود:

احمدی، اکبر، و دیگران، (۱۳۹۱)، «فلسفه برای کودکان (p4c) مضامین فلسفی در داستان‌های

متون کلاسیک ادب فارسی»، تفکر و کودک، سال سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۱

نویسندگان در این مقاله مضامین فلسفی را در داستان‌های کلاسیک فارسی بررسی کرده‌اند؛ در این پژوهش به سه داستان از کلیله و دمنه اشاره شده است.

بابرو، مارک (۱۳۹۱)، «داستان‌های عامیانه و آموزش فلسفه به کودکان» ترجمه علی خاکبازان، کتاب

ماه ادبیات کودک و نوجوان، سال پانزدهم، شماره ۱۲، مهر ۱۳۹۱

نویسنده در این مقاله با بررسی ویژگی‌های داستان‌های مناسب کودکان با توجه به نظرات سقراط، به این نتیجه می‌رسد که داستان‌های عامیانه برای آموزش اخلاق به کودکان بسیار مناسب است، زیرا علاوه بر آشنایی کودکان با داستان‌های کلاسیک، راهی برای فرهنگ پذیری آن‌ها نیز به شمار می‌رود. در این مقاله به عنوان مثال یکی از داستان‌های ملا نصرالدین نقل شده است. (که متأسفانه مأخذ آن ترکی ذکر شده است)

پیکمال، میشل (۱۳۸۶)، *داستان‌های فلسفی جهان*، ترجمه ترانه وفایی، تهران: نشر او

این کتاب مجموعه‌ای است از داستان‌های کوتاه عامیانه که نویسنده آن‌ها را با ایجاد تغییرات ساختاری و زبانی، برای کودکان و نوجوانان قابل استفاده کرده است. قابل ذکر است که تعدادی از داستان‌ها از *مثنوی معنوی و منطق الطیر* نقل شده است.

فتحی، سمیه، (۱۳۹۲)، بررسی میزان قابلیت داستان‌های دفتر اول *مثنوی* برای کاربرد در فلسفه

برای کودکان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه تهران

نگارنده این پایان‌نامه با بررسی موضوعات طرح شده در دفتر اول *مثنوی* و تحلیل داستان‌ها طبق معیارها و ویژگی‌های داستان‌های فبک، به بررسی آماری پرداخته است و ضمن تعیین داستان‌های مناسب و قابل طرح برای کودکان، با طرح پرسش‌هایی در انتهای هر داستان، آن را قابل استفاده در کلاس گردانده است.

فهری، نرگس، (۱۳۹۲)، بررسی میزان قابلیت داستان‌های دفتر دوم *مثنوی* برای کاربرد در فلسفه

برای کودکان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه تهران

ناجی، سعید، (۱۳۸۷)، *کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ناجی در انتهای این کتاب به بررسی و بازنویسی یک داستان از *مثنوی معنوی* پرداخته است.

۷-۱) روش پژوهش

روش این پژوهش کتابخانه‌ای و اسنادی است. در هر بخش منابع معتبر فارسی و لاتین خوانده شده و یافته‌های پژوهش‌گران این حوزه مورد بررسی قرار گرفته و ضمن مطالعه آرای صاحب نظران حوزه فیک، داده‌ها طبق روش‌های تحلیل به ویژه تحلیل محتوا بررسی شده است. پیکره این پایان نامه مشتمل بر پنج فصل است. در فصل اول کلیاتی مانند سؤالات، اهداف، پیشینه و روش پژوهش بیان شده است. فصل دوم اختصاص دارد به برنامه فلسفه برای کودکان؛ چگونگی پیدایش و تاریخچه فلسفه برای کودکان، نظریه پردازان، میزان گسترش این برنامه در ایران و جهان؛ اهداف و ابزارهای مورد استفاده در این برنامه در این فصل به اختصار بیان شده است. با توجه به این که داستان مهم‌ترین ابزار برای آموزش فلسفه به کودکان است، فصل سوم اختصاص دارد به انواع داستان‌های مورد استفاده در برنامه فلسفه برای کودکان و ویژگی‌های داستان‌های فلسفی. معیارهایی برای چگونگی طرح سؤال در انتهای هر داستان نیز در این فصل بیان شده است. در فصل چهارم داستان‌های کلیده و دمنه، مطابق با معیارهای داستان‌های کودک و داستان‌های فلسفی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و میزان قابلیت هر یک از داستان‌ها بر اساس نیازها و روحیات کودکان ۶-۱۱ سال مشخص شده و پیشنهادهای آرایه شده است. نتایج حاصل از بررسی داستان‌ها نیز در فصل پنجم بیان شده است.

فصل دوم:

فلسفه برای

کودکان

۲-۱) تعریف دو واژه کلیدی در فلسفه برای کودکان

به نظر می‌رسد پیش از هر چیز لازم است توضیحی درباره معنای دو واژه "فلسفه" و "کودک" در این طرح ارائه شود.

۲-۱-۱) مفهوم فلسفه در فلسفه برای کودکان

در لغت‌نامه فارسی تألیف دهخدا ذیل واژه فلسفه چنین آمده است: اصل کلمه یونانی و مرکب از دو جزء است: فیلوسس به معنی دوست و دوست‌دار و سوفیا به معنی حکمت. علم به حقایق موجودات به اندازه توانایی بشر و حکما فلسفه را به دو قسم عملی و نظری تقسیم کرده‌اند.

باید توجه داشت که در فلسفه برای کودکان منظور از واژه فلسفه، معنای رسمی و آکادمیک آن نیست. در واقع تمرینی است برای درست اندیشیدن و به دست آوردن قدرت استدلال و «آموزشی است که در آن از فلسفه برای واداشتن ذهن کودک به کوشش در جهت پاسخ‌گویی به نیاز و اشتیاقی که به معنا دارد، بهره برده می‌شود». (ناجی، ۱۳۸۷: ۳۳)

چنان‌که فیشر بیان می‌کند منظور آموزش فلسفه به کودکان نیست بلکه چگونه درگیر ساختن ذهن آن‌ها به یک نوع بحث خاص و آموزش فلسفیدن به آن‌ها است. (ر. ک. فیشر، ۱۳۸۸ الف: مقدمه)

لیپمن سقراط را الگوی بسیار خوبی می‌داند که فلسفه را وارد زندگی کرد، کسی که فلسفه برایش در حکم تحصیلات و یا حرفه نبود بلکه روش زندگی بود.

«سقراط برای ما نمونه‌ای است از تمرین فلسفه. او ما را راهنمایی می‌کند تا دریابیم که فلسفه به عنوان یک رفتار و یا صورتی از زندگی چیزی است که هر کدام از ما قادر به انجام آن هستیم.» (Cosentino, 2012:12)

۲-۱-۲) مفهوم کودک در فلسفه برای کودکان

نظریه ساخت‌گرایی پیازه چارچوبی را برای درک چگونگی رشد تفکر انتزاعی بر اساس تجربیات عینی ارائه می‌دهد. طبق مدل چهار مرحله‌ای رشد فکری پیازه، کودکان از دنیای خود محوری که در آن صرفاً با تجربیات شخصی عینی سروکار دارند به دنیایی با خود محوری کم‌تر قدم می‌گذارند؛ دنیایی که در آن عطف توجه به خارج را از وجود خود آغاز می‌کنند و به تصور و اندیشه انتزاعی می‌پردازند و احتمالات و انواع تصورات جای‌گزين را به کار می‌گیرند. با گذشتن از این مراحل ساخت‌های فکری کودکان هم از نظر تعداد و هم از نظر پیچیدگی افزایش می‌یابد. (ر.ک. مایرز، ۱۳۷۴: ۳۶-۳۷)

پیاژه معتقد است در مرحله رشد نهایی عملیات صوری (سنین ۱۱-۱۶) توانایی انتزاع از تجربه عینی در بچه‌ها پرورش می‌یابد و در نتیجه توجه آن‌ها از واقعیت ملموس به قلمرو احتمال تغییر جهت می‌دهد. از نظر پیازه کودک در این سنین می‌تواند به طور فرضی استدلال کند. (ر.ک. Piaget, 1964: 173)

بر خلاف آن‌چه پیازه بیان می‌کند و کودک را فردی می‌داند که قادر به درک امور انتزاعی نیست و تا سنین نوجوانی تنها امور محسوس و عینی را می‌فهمد و تازه از دوره نوجوانی توانایی درک مفاهیم انتزاعی و استدلال کردن را به دست می‌آورد، مراحل شناختی کودک در این برنامه مفهومی کاملاً متفاوت دارد.

نگرش لیپمن بر اساس رویکرد ویگوتسکی است که نشان داد کودکان نیز توانایی درک مفاهیم انتزاعی را دارند و در صورتی که آن‌ها را در محیط‌های یادگیری جمعی قرار دهیم قادر به درک مفاهیمی عمیق‌تر از آن‌چه پیازه پیش‌بینی کرده بود، خواهند شد. ویگوتسکی در راستای توانایی درک و انجام

کارها توسط کودکان، مفهوم "منطقه مجاور رشد" را بیان کرد به این معنا که کودکان با کمک دیگران می‌توانند از پس انجام تکالیف سخت شناختی برآیند. (ر.ک. ویگوتسکی، ۱۳۶۱: ۹۴-۹۵)

ویگوتسکی و برونر بر آماده سازی محتوای علمی برای کودکان و یادگیری مشارکتی تأکید داشتند. آن‌ها معتقد بودند کودکان نیز همانند دانشمندان باید گروهی کار کنند زیرا کار پژوهشی و تحقیقی به طور کلی مبتنی بر همکاری و دربرگیرنده تعمق و مشارکت است.

«فلسفه برای کودکان، کودکان را اشخاص و متفکرانی توانا برمی‌شمارد و نقشی فعال در ساخت دانش برای آن‌ها متصور می‌شود. ادبیات و پیشینه مربوط به فلسفه برای کودکان نمایش‌گر بحث‌ها و گفت‌وگو-ها در مورد این مسئله است که چگونه می‌توان برای کودکان فضایی ایجاد کرد که با دیدگاه‌های دموکراتیک یک جامعه عادلانه و نقش تعلیم و تربیت درون آن مطابقت داشته باشد». (هینز و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۳)

دیویی بر این عقیده است که کودکان توانایی تفکر فلسفی را دارند و در مسیری از پیش تعیین شده، آن‌چنان که پیازه می‌گوید، حرکت نمی‌کنند. لیپمن نیز در این مسئله با دیویی اتفاق نظر دارد و کودکان را فیلسوفانی فطری می‌داند که قدرت درک و تشخیص امور انتزاعی را دارند. (ر.ک. Lee, 2012: 23)

در این برنامه از خصوصیات ذاتی کودک نظیر کنجکاوی، پرسش‌گری و خلاقیت بهره گرفته می‌شود. به کودک به عنوان یک کاشف نگریسته می‌شود که در امور جهان مداخله می‌کند و در مورد آن پرسش-هایی طرح می‌کند و در پی یافتن پاسخ آن‌ها است. باید به این خصوصیات ذاتی احترام گذاشت، آن را ارزشمند دانست و به آن جهت داد تا در مسیر صحیح و نتیجه‌بخشی پیش رود.

«فلسفه ورزی با کودکان شامل درکی شناور از کودک است. اجتماع پژوهشی جایی است که معلم نباید از حقیقت هستی کودک دور افتد». (هینز و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۰)